

Een aanvullend verdienmodel voor boeren

SEPTEMBER 2023

Analyse van Provinciale coalitieakkoorden

Nederland staat voor verschillende grote opgaven op het gebied van landbouw, wonen en natuur. Er is sprake van concurrerende claims om ruimte. Is het mogelijk om de stikstofuitstoot te verminderen, en tegelijkertijd om bij te dragen aan de woningopgave, nieuwe natuur te realiseren, natuur-inclusieve landbouw te bevorderen, zonder dat dit ten koste gaat van het verdienmodel van boeren? De afgelopen maanden zijn de provincies bezig geweest met het opstellen van hun coalitieakkoord. In deze periode hebben we verschillende mogelijke functiecombinaties laten zien, waaronder het mogelijk maken van bewoning in het landelijk gebied via tiny houses. Hiermee kan voor boeren een nieuw verdienmodel gerealiseerd worden wat tegelijkertijd inspeelt op de woningopgave en ook tot vermindering van de stikstofuitstoot kan leiden.

Na analyse van de coalitieakkoorden wordt duidelijk dat het merendeel van de provincies enige ruimte biedt voor de mogelijkheid tot functiecombinaties in het landelijk gebied. Een aantal provincies vermeldt in hun coalitieakkoord al vrij concreet dat er kansen worden gezien voor het combineren van landbouw, natuur en kleinschalige bewoning.

Hieronder zijn passages uit de provinciale coalitieakkoorden opgenomen die (enigszins) aansluiten op dit project. De provincies staan gesorteerd op de mate waarin ze de mogelijkheid tot functiecombinatie ondersteunen. Bij iedere provincie staat een link naar het coalitieakkoord en bij de passage staat aangegeven waar deze zich in het akkoord bevindt.

Drenthe

“We willen ruimte bieden voor nieuwe vormen van functiecombinatie in het landelijk gebied. Daarbij zien we kansen voor het combineren van extensieve landbouw, natuur en kleinschalige bewoning.”

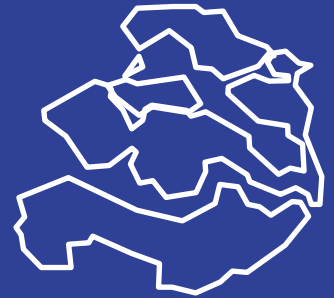
- BLZ. 18, LANDBOUW ~ ACCENTEN

➤ **COALITIEAKKOORD 2023-2027 “SAMEN BOUWEN WE DRENTHÉ!”**

Zeeland

“Concreet ondersteunen we gemeenten in het vinden van geschikte locaties voor woningbouw, en verkorten we de ruimtelijke procedures waar mogelijk. We gaan door met het stimuleren van verduurzaming, het levensloopbestendig maken van woningen en het hergebruik van leegstaande gebouwen. We stellen ondernemers - waar mogelijk - in staat om woningen voor internationale werknemers op eigen terrein te realiseren. We creëren mogelijkheden om onder voorwaarden op agrarische locaties meer ruimte te geven voor ontwikkeling en andere verdienmodellen, zoals het mogen bouwen van extra woningen in ruil voor het ontwikkelen van extra groen.”

- BLZ. 13, 2.2 LEVEN IN ZEELAND ~ WONEN

➤ **COALITIEAKKOORD 2023-2027; MET ZEELAND, VOOR ZEELAND; BOUWEN AAN DE TOEKOMST**

Flevoland

“Verder moet goed worden gekeken naar de landschappelijke inpassing en moeten bij de definitieve keuze de publieke belangen worden afgewogen tegen de belangen van de agrarische sector, de betrokken agrariërs en het inzetten van landbouwgrond.”

- BLZ. 18, FIJN WONEN EN RUIMTELIJKE OPGAVEN ~ NATIONALE OPGAVEN

“4. Wij ondersteunen lokale (gemeentelijke) initiatieven voor functieherbestemming als deze bijdragen aan de leefbaarheid van het landelijk gebied. [...] 7. Wij zetten aanjaagteams voor innovatieve woningbouw in om de versnelling voort te zetten als onderdeel van het innovatieve karakter van Flevoland.”

- BLZ. 19, FIJN WONEN EN RUIMTELIJKE OPGAVEN ~ WONEN

“4. Agrarische ondernemers krijgen van ons, waar mogelijk, de ruimte om agrarisch gerelateerde nevenactiviteiten te ontplooiën op het gebied van bijvoorbeeld recreatie, toerisme en natuurbeheer.”

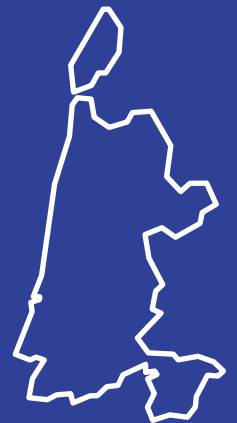
- BLZ. 27, LANDBOUW, VISSERIJ, WATER EN NATUUR IN BALANS ~ LANDBOUW
- > IN BOVENSTAAND KOPJE STAAT NIET VERMELD DAT WOONRUIMTE EEN MOGELIJKHEID IS

> COALITIEAKKOORD 2023 - PROVINCIE FLEVOLAND

Noord-Holland

“De provincie biedt samen met gemeenten ondersteuning aan agrarische en niet-agrarische bedrijven in het landelijk gebied, die hun bouwpercelen willen transformeren naar 1 tot 3 woningen, als dit een positieve bijdrage levert aan de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied. Het aantal woningen hangt af van de te slopen bebouwde oppervlakte. We kijken opnieuw naar de huidige regelgeving en verkennen of en zo ja, hoe meer ruimte geboden kan worden aan de functiewijziging van (agrarische) bouwpercelen.”

- BLZ. 7, WONEN, RUIMTELIJKE ORDENING, GEZONDE LEEFOMGEVING EN MOBILITEIT ~ FUNCTIEWIJZIGING (AGRARISCH) BOUWPERCEEL

“Daarnaast zien we dat het voor de (agrarische) ondernemers en bedrijven in onze provincie belangrijk is om duidelijkheid te krijgen voor de lange termijn via bijvoorbeeld regionale ruimtelijke voorstellen. Bij het invullen van onze rol op het gebied van ruimtelijke ordening zullen we dan ook zorgen voor een duidelijke koers met een heldere onderbouwing, zodat mensen en bedrijven langjarige zekerheid hebben. Vanwege de schaarse ruimte zullen we slim omgaan met het combineren van functies. Denk hierbij aan het benutten van daken voor zonnepanelen of het combineren van waterberging met natuur en recreatie. Nieuwe ontwikkelingen moeten toekomstbestendig zijn. We verwachten bijvoorbeeld dat nieuwe bedrijventerreinen klimaatbestendig en natuurinclusief worden ingericht. Hiermee dragen we niet alleen bij aan onze doelstellingen voor klimaat en natuur, maar zorgen we ook voor een prettig werkklimaat voor de mensen die daar werken. In Noord-Holland Noord blijven we samen met de gemeenten werken aan een langjarig perspectief voor de regio.”

- BLZ. 8, REGIE IN DE RUIMTE ~ REGIE NEMEN IN DE RUIMTELIJKE ORDENING

“Inkomsten uit nevenactiviteiten kunnen bijdragen aan de toekomst-bestendigheid van agrarische bedrijven in een tijd die voor veel boeren onzeker is. In de praktijk blijken ondernemers die hun agrarische activiteiten willen verminderen om hun nevenactiviteiten (zoals uitbreiding van een recreatieve voorziening) echter aan te lopen tegen belemmeringen vanwege landelijke regelgeving. Wij gaan agrariërs helpen om dergelijke belemmeringen uit de weg te ruimen en zullen ons daartoe vervoegen bij de desbetreffende instanties van de gemeenten en de rijksoverheid.”

- BLZ. 19, NATUUR EN LANDELIJK GEBIED ~ KANSRIJKE LANDBOUW ~ AGRARISCH INKOMEN EN NEVENACTIVITEITEN

> COALITIEAKKOORD - PROVINCIE NOORD-HOLLAND

Gelderland

“We willen de komende periode ruimere mogelijkheden onderzoeken voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer.”

- BLZ. 30, 9. LANDBOUW

“Vrijkomende agrarische bebouwing gaat komende jaren om grote aantallen. Vanwege het risico op ondermijning en omdat het goed is voor de leefbaarheid op het platteland willen we ruimte laten voor alternatief gebruik van vrijkomende agrarische gebouwen. Dat betekent meer woningbouw, economische functies en bedrijven in het buitengebied toestaan op de diverse locaties, vooral aan de randen van dorpen en kernen. Zonder dat dit te veel belemmeringen oplevert voor bestaande agrariërs. We willen wel stilstaan bij de risico's en het feit dat gemeenten daar zelf afwegingen in moeten kunnen maken. We betrekken hierbij ook het programma Veilig buitengebied.”

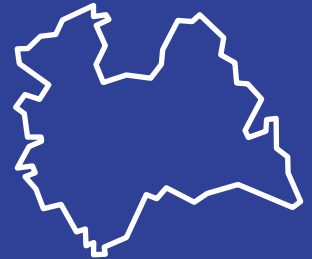
- BLZ. 30, SPECIALE AANDACHT VOOR VRIJKOMENDE AGRARISCHE BEBOUWING

➤ **COALITIEAKKOORD - PROVINCIE GELDERLAND**

Utrecht

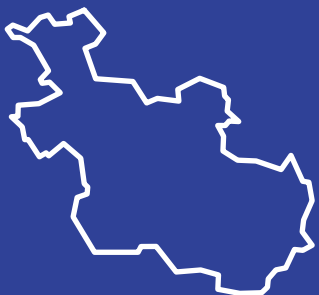
“We actualiseren ons beleid voor leegstaande agrarische bebouwing waarbij we zoeken naar meer ruimte voor woningen en naar meer ruimte voor sociale en economische functies. Dit levert een bijdrage aan het voorkomen van ondermijning en bevordert de vitaliteit.”

- BLZ. 12, 4.2 WAT GAAN WE DOEN ~ WONEN

➤ **COALITIEAKKOORD 2023-2027 - PROVINCIE UTRECHT**

Overijssel

“Wij willen weten welke ideeën boeren zelf hebben over hun toekomst. We gaan hierover met alle boeren die dat willen in gesprek. Of ze nu willen doorgaan, veranderen, innoveren of stoppen. Hebben (agrarische) ondernemers en inwoners plannen die bijdragen aan onze opgaven en doelen? Daarin zoeken we graag de samenwerking op. We vragen wat ze kunnen bijdragen en wat ze daarvoor nodig hebben. Inwoners en ondernemers kunnen op die manier hun kennis en vakmanschap inbrengen.”

- BLZ 4, ONS PLATTELAND, LANDBOUW EN NATUUR ~ ZIE ONDERSTAANDE KOPJES ~ NIEUWE GEBIEDSAANPAKKEN VANUIT INITIATIEVEN VAN INWONERS EN ONDERNEMERS ZELF

“Wij ontwikkelen een landbouwvisie voor Overijssel, als onderdeel van het PPLG. Hiermee dragen wij bij aan een duidelijk perspectief voor boeren. Het is belangrijk dat zij een gezonde en duurzame bedrijfsvoering kunnen voeren. En dat we hen als samenleving betalen voor de maatschappelijke diensten die zij leveren, bijvoorbeeld water- en natuurbeheer en bijdragen aan biodiversiteit en klimaat. Het vakmanschap en ondernemerschap van boeren geven wij de ruimte.”

~ TOEKOMSTBESTENDIGE LANDBOUWSECTOR

“In ons denken en handelen leggen we meer nadruk op sociaal-economische gevolgen en kansen. Dit is een hoofdelement voor leefbaarheid, zowel voor de stad als voor het platteland. Door de opgaven die samenkomen op het platteland, en de veranderingen die daardoor nodig zijn, vraagt de leefbaarheid om een ‘sociaal-economisch perspectief voor het landelijk gebied’. Dat is ook één van de drie doelen van ons PPLG Overijssel. We werken dit binnen het PPLG Overijssel gebiedsgericht uit samen met onze gebiedspartners. We blijven de erfcoaches beschikbaar stellen als zelfstandige en onafhankelijke gesprekspartners voor individuele ondernemers.”

~ EEN GOED SOCIAAL-ECONOMISCH PERSPECTIEF VOOR HET PLATTELAND

➤ COALITIEAKKOORD 2023-2027 - PROVINCIE OVERIJSEL

Groningen

“Een fijnmazig groen netwerk (‘de groenblauwe dooradering’) heeft raakvlakken met meerdere thema’s. We zien goede kansen om een belangrijk deel van dat netwerk uit te voeren in samenwerking met waterschappen, landbouw en natuur. Bij het ontwerpen van de groenblauwe dooradering willen we zoveel mogelijk verdienmodellen creëren voor de landbouw.”

- BLZ. 14, LANDBOUW EN NATUUR

➤ HOOFDLIJNENAKKOORD 2023-2027

Friesland

“Landbouwgrond behouden wij zoveel mogelijk voor de sector. Dit is nodig vanwege de belangrijke ontwikkelingen waar de landbouwsector voor staat. Er blijft voldoende ruimte om andere maatschappelijke doelen als wegen en woningbouw net zoals nu te realiseren.”

- BLZ. 11, INVESTEREN IN LANDBOUW EN NATUUR ~ VEILIG VOEDSEL

➤ OPARBEIDZJE FOAR FRYSLÂN - BESTUURSAKKOORD 2023-2027

Zuid-Holland

"We stimuleren nieuwe en innovatieve vormen van woningen. We hebben daarbij speciale aandacht voor woonunits met een kleinere woonoppervlakte. We denken hierbij bijvoorbeeld aan 'tiny houses', 'Kangarowoningen' en woningen voor senioren zoals een knarrenhof en woningen voor starters en studenten. We stimuleren ook het gebruik van alternatieve en innovatieve instrumenten om woningen te bouwen via experimenten en pilots. Zoals collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) en woongroepen. We voeren een verkenning uit naar de mogelijkheden zelf te bouwen of eigen gronden in te zetten voor woningbouw. Daarbij waken we ervoor de markt of bestaande afspraken te verstoren."

- BLZ. 7, VERSNELLEN VAN DE BOUW VAN BETAALBARE WONINGEN -> GAAT OVER TINY HOUSES, MAAR NIET OVER HET BOUWEN OP LANDBOUWGEBIED

"We bouwen zoveel als mogelijk binnenstedelijk, om landbouw, natuur en recreatie te ontzien en omdat in de stad al voorzieningen en infrastructuur aanwezig zijn. Dit betreft circa 85% van de nieuwbouw, zoals nu is vastgelegd in de bestaande bouwplannen."

- BLZ. 8, VERSTEDELIJKINGSLOCATIES EN VITALE GEMEENSCHAPPEN -> ZEGT DAT BEBOUWING JUIST NIET IN LANDBOUWGEBIEDEN ZAL PLAATSVINDEN

"We werken samen met gemeenten om leegstaande agrarische gebouwen te herbestemmen, bijvoorbeeld door wonen, het onderbrengen van voorzieningen of recreatie. Hiermee voorkomen we dat dit soort gebouwen vervallen of ten prooi vallen aan ondermijnende activiteiten."

- BLZ. 25, DUURZAME, TOEKOMSTBESTENDIGE LANDBOUW ~ LANDBOUW EN BODEM

➤ COALITIEAKKOORD - PROVINCIE ZUID-HOLLAND

Noord-Brabant

"We maken meer mogelijkheden voor gecombineerd meervoudig ruimtegebruik door meer functies op één plek mogelijk te maken. Daarmee bieden we meer perspectief voor ruimtelijke afwegingen. Woningbouw vindt zoveel mogelijk plaats op beschikbare plekken binnen de steden, dorpen en kernen. Daar waar mogelijk en wenselijk in de hoogte en via verdichting. Uit het oogpunt van efficiënt ruimtegebruik, bouwen we zoveel mogelijk rondom bestaande knooppunten waar meerdere functies, zoals wonen, werken en reizen, samenkomen. De woningnood dwingt ons wel om verder te kijken naar plaatsen buiten het bebouwde gebied (randzones en uitleglocaties). In dat geval hebben we de voorkeur voor die locaties waar een hoog bouwtempo gecombineerd kan worden met het toevoegen van kwaliteit aan de omgeving. Buurtschap Te Veld in Eindhoven is hier een mooi voorbeeld van. We toetsen eventuele randzones en uitleglocaties aan onze uitgangspunten van meervoudig ruimtegebruik en het toevoegen van kwaliteit aan de omgeving."

- BLZ. 18 ZICHT OP EEN VERBONDEN BRABANT ~ RUIMTE: WONEN, WERKLOCATIES EN VERSTEDELIJKING

“We willen boeren een duurzaam perspectief bieden en ondersteunen in de mogelijke keuzes daarvoor, variërend van veranderen van bedrijfsvoering tot stoppen en de bestaande agrarische gebouwen voor een ander doel aanwenden. De regeling ‘Vrijkomende Agrarisch Bebouwing’ kan hierbij van toepassing zijn. We onderzoeken welke groepen ondernemers er buiten de huidige rijksregelingen voor stoppers vallen. We gaan met het Rijk in overleg om voor deze groepen alsnog tot een door het Rijk gefinancierde regeling te komen. We zorgen ook dat de vergunningen en planologische gebruiksmogelijkheden van deze bedrijven op dat moment zó worden aangepast, dat het oude gebruik niet meer mogelijk is. Zo helpen wij bij het verbeteren of vergroten van de kwaliteit van het landschap en de leefbaarheid van het buitengebied.”

**- BLZ. 31-32 ZICHT OP EEN DUURZAAM VERANDEREND BRABANT ~ AGRARISCHE ONTWIKKELING
~ LANDBOUW EN DE TOEKOMST EN VERSTEDELIJKING**

We bevorderen natuurinclusieve landbouw. Hiervoor ondersteunen we het maken van businessplannen, met coaches, met de biodiversiteitsmonitor en met een grondbank. Met de grondbanken, het Brabants Programma Landelijk Gebied en de biodiversiteitsmonitor wordt gewerkt aan een structureel verbeterd verdienmodel voor biologische en natuurin[1]clusieve landbouw. Dit vraagt wat van onze ruimtelijke ordening, zoals het mogelijk maken dat grond voor meerdere doelen tegelijkertijd kan worden ingezet.

Wij pakken samen met de boeren de verdroging aan en vergroten de biodiversiteit. Een inkomen verdienen met een combinatie van landbouw, voedselproductie, recreatie, energietransitie, waterberging, het produceren van natuurlijke bouwmaterialen, landschapsbeheer en/of zorg moet makkelijker worden.

~ BIOLOGISCHE, NATUURINCLUSIEVE EN KRINGLOOPLANDBOUW

➤ BESTUURSAKKOORD 2023-2027: ‘SAMEN MAKEN WE BRABANT!’ - PROVINCIE NOORD-BRABANT

Limburg

“Het Limburgse landschap is van ons allemaal. (...) We willen daarom meer mensen betrekken bij de omgeving en boeren, natuurbeheerders, bedrijven en inwoners samen voor het landschap laten zorgen. (...) De provincie Limburg gaat voor een integrale gebiedsgerichte aanpak van onderop, waarbij het gesprek in het gebied en aan de keukentafel van gebiedspartners het vertrekpunt is.

Met een Blijversfonds stimuleren we toekomst gerichte ondernemers met innoveren en verduurzamen. Ook geheel nieuwe vormen van landbouw of aanvullende economische activiteiten kunnen hierop worden ondersteund.

We zetten waar mogelijk in op meervoudig ruimtegebruik, zodat we de beperkte ruimte optimaal benutten en tegelijkertijd een bijdrage kunnen leveren aan meerdere opgaven. (...) Ons uitgangspunt is dat natuurgebieden zo veel mogelijk openbaar toegankelijk moeten zijn; wij stimuleren initiatieven van vrijwilligers, agrariërs en andere inwoners die gericht zijn op het onderhouden en beheren van lokale landschappen en natuur. Dat kan individueel, maar liever nog in een duurzaam collectief.”

- BLZ. 27, 2. PERSPECTIEF VOOR LANDELIJK GEBIED ~ LAND- EN TUINBOUW

➤ COALITIEAKKOORD 2023-2027 - PROVINCIE LIMBURG

Tot slot

Elke provincie staat voor zijn eigen opgave, wat terug te zien is in de verschillende manieren waarop er over dit onderwerp afspraken zijn gemaakt in de coalitieakkoorden. Zoals de hierboven geciteerde passages laten zien is er in veel provincies meer ruimte aan het ontstaan voor functiecombinatie in landelijk gebied. Op deze manier wordt het mogelijk om landbouw, natuur en wonen op nieuwe manieren te combineren.

September 2023

Evi Beekers
Ronja Ciere

IMI
INSTITUUT
MAATSCHAP-
PELIJKE
INNOVATIE

TESTLAB
NIEUWE NATUUR
& KLEIN WONEN

Testlab Nieuwe Natuur en Klein Wonen wordt mede mogelijk gemaakt door
Instituut Maatschappelijke Innovatie en De Natuurverdubbelers

➤ [WEBSITE TESTLAB NIEUWE NATUUR EN KLEIN WONEN](#)